

i

Ingel (mdM *angol'*, mdE *angel*).

Ingel oli üleloomulik olend, jumala saadik ja inimese kaitsja. Teda kujutleti tiivulise valges rõivas väikelapsena. Ersa, veel enam mokša kultuuris levis see kujutelm pärast ristiusustamist 17. ja 18. sajandil. Rahvapärase ettekujutuse järgi on igal inimesel endasarnane kaitseingel; inimene elab seni, kuni ingel istub tema paremal õlal.

Inglilt paluti tervist ja heaolu, tema poole pöörduti enne suuri töid ja teeleasumist. Ingli kaotamise hirmuga seostus palju endeid, uskumusi ja keelde: keelatud oli sülitada üle parema õla või aknast välja (sülgad inglile silma ja ta lahkub); tee peale roojata (ingel ei saa üle tee minna) ja kusta (lased inglile silma). Enne kodunt väljumist peab ingli enesega kaasa kutsuma, et ta oleks kogu aeg abilisena inimese kõrval.

Ingliga seotud uskumuse puhul ilmneb üsna selgesti parema ja vasema vastandus. Keha paremat poolt seostati elu, hea ja positiivsega, vasakut aga surma, halva ja negatiivsega. Arvati, et kui parem käsi sügeleb, on oodata tulu, kui vasak, siis väljaminekut ja kahju. Kui parem silm sügeleb, siis ennustab see rõõmu; parem kulm – kohtamist; parema kõrva undamine – head uudist. Parema jalaga oli kombeks voodist tõusta ja tuppa siseneda, et ingli tee ei oleks kinni. Paremast jalast alustati jalgade kängitsemist. Keelatud oli aga heita paremale küljele – ingel hakkab nutma, sest tal ei ole kusagil magada. Hommikul pesti end parema käega – ingel peseb sind (mdM *angoltse štatanza*), õnnistades ja kaitstes inimest kogu päeva. Vasaku käega pese-

mine olevat õnnetuse ja ebaõnne kuulutaja. Vasakut käeselga kasutasid tavaliselt nõiad.

Inimene (mdEM *loman*’).

Pärimuse kohaselt löi *peajumal Škai inimese 30-aastase puu kännust. Škai sundis kändu üles tõusma (ilmusid jalad), ennast liigutama (ilmusid käed), silmi hõõruma (hakkas nägema). Teise variandi järgi voolis Škai inimese savist. Inimesele hinge tooma minnes jättis ta koera valvama, et kurat (mdM Šäitan) ei saaks inimest ära rikkuda. Šäitan lubas koera karvaga katta (oli külm) ja sai nii vabalt mitu korda inimese peale sülitada. Hingetoomiselt naasnud Škai pööras süljega rikutud kohad sissepoole. Hiljem muutusid need kohad haigusteks.

Nižni Novgorodi kubermangus arvati, et inimese löi Šäitan, kes täitis inimese keha 77 erinevast kohast kogutud potisavi ja -liivaga. Alguses sarnanes inimene seale või koerale, ta ei osanud rääkinud, vaid haukus. Lõpuks sai saatan aga aru, et ei saa inimesele vajalikku kuju anda Tšipazi (*Peajumal) abita. Kuradi palvel tegi nahkhiir taevas pesa Tšipazi käterätiku nurka. Pesa raskuse tõttu kukkus käterätik maa peale. Šäitan hõõrus käterätikuga omatehtud inimese nägu, kes sai nii Tšipazi välimuse, kuid oli ikka veel elutu. Kuradi tehtud inimest nähes sai Tšipaz kurjaks, kuid hiljem puhus siiski inimesele hinge sisse ja otsustas ta alles jätta.

Sest saadik on Šäitanil võim elavate inimeste üle, pärast surma läheb hing tagasi oma looja juurde käterätiku peale. Tšipaz laseb käterätiku taevast alla, et sellesse mähkida inimese hing. Keha, kuradi kätetöö, aga muutub pärast surma põrmuks.

Varianditi löi Škai alguses hiigelsuured inimesed, kelle pikkus oli 99 arssinat ja kes elasid 700–800 aasta vanuseks. 300. eluaastani olid inimesed vallalised. Suurtel inimestel oli hiigeljõud – nad tõmbasid maast välja tammepuid. Sama suured ja tugevad olid ka nende hobused – ühe sammu pikkuseks oli 40 versta. Hiiglasid hukkusid veeuputuse ajal, ellujäänud inimesed aga muutusid iga aastaga väiksemaks ja nende eluiga lühenes.

Kirjandus: Harva, U. 1952. *Die religiösen Vorstellungen der Mordwinen*. Helsinki; UPTMN 10. *Legendō, predanija, bōlitški* – 1983. Saransk.

Mordva mütoloogia

Tatjana Devjatkina

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator8/>

ISBN 978-9949-490-16-5

Tartu 2012

Trükkis ilmunud: Tatjana Devjatkina. Mordva mütoloogia.
SATOR 8. Tartu 2008

Tõlge: Irina Orehhova, Nikolay Kuznetsov

Toimetanud: Mare Kõiva, Kadi Sarv

Küljendus: Liisa Vesik

Kujundus: Andres Kuperjanov

Kaanepilt: Juri Dõrin "Uneskõndija"

HTML: Diana Kahre

Originaal:

Tatjana Devjatkina *Mifologia Mordvõ*

Saransk: Krasnõi Oktjabr 1998

Sarjas Sator 2008. a ilmunud eestikeelset trükist toetas
Eesti Hõimurahvaste Programm, Tartu Ülikooli Paul Ariste
soomeugri põlisrahvaste keskus, EKM FO, SF 0030181s08

E-raamatu valmimist toetas: EKRM04-29 Eesti keele,
kultuuri ja folkloori kasutusala laiendamine ja folkloori
tutvustamine elektroonilistel infokandjatel.

© 2012 EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm, EKM Teaduskirjastus